

HISTÒRIA

La reconstrucció familiar a partir de les dispenses matrimonials per impediment

El cas de la parròquia de Sant Pere de l'Escala

Per Eugeni Cros Arnay

Resum

Aquest article de demografia històrica és el resultat de la investigació, realitzada per a un treball de màster, sobre el potencial que tenen les dispenses matrimonials per impediment a l'hora d'iniciar i servir com a base per a una reconstrucció familiar. D'aquesta manera, veurem si, com sembla, l'afegit de les dispenses matrimonials possibiliten la reducció del llarg temps que fins ara destinaven els demògrafs en el tradicional mètode de reconstrucció familiar.

Paraules clau

Demografia, història, l'Escala, dispenses matrimonials, reconstrucció familiar

Abstract

This article on historical demography is the result of an investigation for a master's thesis on the potential of matrimonial dispensations for impediment when starting and as base of a family reconstruction. This way we will see if, as it seems, the addition of matrimonial dispensations can help to reduce the time that demographers have spent until now using the traditional method of family reconstruction.

Keywords

Demography, history, l'Escala, matrimonial dispensations, family reconstruction

DOI: 10.2436/20.8010.01.40

AIEE, Figueres, 41 (2010), pàg. 365-386

INTRODUCCIÓ

L'article que s'ofereix a continuació versa sobre el treball de recerca del Màster d'iniciació a la recerca en humanitats que vàrem estar cursant a la Universitat de Girona durant el curs 2008/2009. L'objectiu de dita recerca fou el d'analitzar el potencial de les dispenses matrimonials per impediment, extretes de l'Arxiu Diocesà del Bisbat de Girona, a l'hora d'iniciar una reconstrucció familiar. Durant aquesta, treballàrem amb partides baptismals, matrimonials i d'òbit d'una parròquia concreta per tal d'extreure'n informació sobre els indicadors demogràfics principals (fecunditat, matrimoni i mortalitat). A partir d'aquests i en un futur no gaire llunyà, la nostra intenció serà realitzar el mateix a d'altres parròquies a fi de determinar els canvis que es produeixen a la zona del Bisbat de Girona durant l'etapa de transició de l'Antic al Nou Règim demogràfic. La originalitat de dit treball radica en el fet que es tracta d'un tipus d'estudi que fins ara pràcticament no s'ha realitzat en aquesta zona geogràfica. Sobretot, però, la importància de dit treball rau en la utilització de les dispenses matrimonials per impediment com a base per iniciar la reconstrucció familiar.

LES DISPENSES MATRIMONIALS PER IMPEDIMENT I L'ELECCIÓ DE SANT PERE DE L'ESCALA

La reconstrucció familiar, basada en l'entrecruament de la informació proporcionada per baptismes, matrimonis i defuncions dels registres parroquials, ja es va començar a utilitzar a França a mitjan segle XX gràcies als demògrafs Henry i Fleury (Henry i Fleury, 1956). Des d'allí, es va estendre a d'altres indrets del continent europeu i sempre es va demostrar

que era una font de gran utilitat per estudiar els moviments demogràfics imperants. Això es deu a què, en absència de la informació que ens proporcionarà el registre civil en un futur (té el seu origen el 1870 i marca l'inici de l'etapa estadística), els llibres parroquials són l'única font que ens permet esbrinar els cicles demogràfics de la població mitjançant la reconstrucció familiar. Aquest mètode té molts avantatges, com per exemple que el podem utilitzar sempre que els registres parroquials no siguin de molt mala qualitat, que és una font tan nombrosa que sempre ens permetrà ampliar i contrastar les mostres que tinguem d'una parròquia amb les d'unes altres i que la recerca serà còmoda gràcies a què els llibres parroquials es troben perfectament indexats i els individus que hi apareixen, ordenats alfabèticament.

No obstant, el mètode de reconstrucció familiar tradicional té certs aspectes negatius, destacant-ne especialment el desequilibri existent entre el llarg temps invertit en la recerca exhaustiva de les actes de baptisme, matrimoni i enterrament d'una línia familiar d'una parròquia i els minsos resultats obtinguts en ella. Per això, el nostre objectiu és arribar al mateix punt que el típic mètode de reconstrucció familiar però utilitzant les dispenses matrimonials per impediment com a eina d'ajuda per a l'agilització de dita tasca. La nostra intuïció original era que ens delimitarien les principals dades que cercàvem de les línies familiars i això ens permetria augmentar la rapidesa del procés de reconstrucció familiar.

Les dispenses matrimonials per impediment eren un text atorgat per la màxima autoritat eclesiàstica de la diòcesi, en nom de Roma, per permetre (si ho denegava, les sol·licituds eren directament eliminades) un tipus de casament, sigui per consanguinitat, afinitat o cognició espiritual, que la legislació eclesiàstica prohibia totalment. De tots aquests permisos matrimonials, el més comú és el matrimoni per consanguinitat (sobretot, el de tercer i quart grau en línia col·lateral), que fa referència a persones lligades per vincles sanguinis, siguin en línia recta ascendent o descendent (néts, fills, pares, avis, besavis, ...) o en línia col·lateral (especialment, germans, oncles, cosins, ...). El *Corpus Iuris Canonici*, integrat per les sis principals obres canòniques que van aparèixer entre el 1140 i el 1503, va prohibir el matrimoni per consanguinitat i afinitat (casament amb un parent no consanguini de l'anterior espòs d'alguna persona després que es produeixi el trencament del matrimoni, normalment per defunció) fins a l'infinit en línia recta i fins al quart grau en la col·lateral. Posteriorment, el Concili de Trent (1545-1563) va ratificar dita normativa, que va ser vigent fins al Codi Civil espanyol del 1889, però hi va afegir la possibilitat de sol·licitar una

dispensa matrimonial per impediment. Per últim, l'esmentat dret eclesiàstic prohibia la cognició espiritual (es troba en relació amb la figura del padrí que apareix arran del baptisme) tant en el casament entre el padrí i el fillol com en el que es pugui produir entre el padrí i els pares del fillol.

El procés de buidatge va consistir en desglossar cinquanta dispenses per impediment de l'arxiu diocesà del Bisbat de Girona d'entre el 1846 i el 1848, cosa que venia a emplenar una línia cronològica i un buidatge que d'altres llicenciats en història ja havien començat a resseguir pels primers i últims anys del segle XIX. A més, el període seleccionat destaca pel seu interès per a l'estudi demogràfic ja que, quan passem a utilitzar el mètode de reconstrucció familiar, ens hauria de permetre entreveure els principals canvis demogràfics que es van produir a la regió de Girona durant els segles XVIII i XIX, o sigui, durant el trànsit d'una demografia d'antic règim a una altra de moderna.

Un cop acabat el buidatge, vàrem veure que les dispenses matrimonials ens indicaven clarament les diferents generacions d'individus i que ens oferien les principals dates de baptisme i matrimoni des dels pares dels dos nuvis que les sol·licitaven fins arribar a l'avantpassat o tronc comú d'on procedien. Aquestes dues informacions les podíem saber, respectivament, gràcies a dos tipus de documents que s'encabien a l'interior de dites acceptacions eclesiàstiques: l'arbre genealògic, que demostrava l'impediment (desglossat per generacions) que exposaven els sol·licitants, i les actes de baptisme, matrimoni i defunció, que ens servirien de base per procedir a reconstruir les famílies escollides properament.

El valor d'aquest buidatge va ser el de fer-nos de guia per l'elecció de la parròquia en què centràrem la nostra atenció al llarg del treball de reconstrucció familiar. A l'hora de decidir-nos, ens vàrem centrar bàsicament en motius quantitatius i geogràfics. Primer de tot, optàrem per escollir una parròquia que tingués un nombre significatiu o elevat de dispenses que ens permetessin recopilar el màxim nombre d'informació en el menor temps possible. Fet aquest primer tall, ens van quedar un nombre reduït de parròquies a escollir i, per tal de fer l'elecció definitiva, vàrem agafar la mobilitat geogràfica com a referència. Així, vàrem optar per veure fins a quin punt coincidia la parròquia de residència de solters (o vidus) de les parelles (o sigui, en la qual vivien abans de casar-se) de les cinquanta dispenses amb la del seu casament.

D'aquests càlculs, en resultà la taula 1, que es troba dividida en tres apartats: el que mostra totes les cinquanta dispenses per igual sota la mateixa taula, el que separa les de les parròquies marítimes i el que engloba les de les parròquies interiors. El més rellevant d'aquesta taula és la diferència de

mobilitat entre les parròquies marítimes i les interiors. Pel que fa a les segones, apreciem que, de 29 casos, només en la meitat d'ells coincideix la parròquia de residència dels dos cònjuges amb la del seu casament. Mentrestant, en la resta de casos, es produirà algun tipus de desplaçament. En canvi, les parròquies litorals són espais tancats i endogàmics amb un contacte mínim amb les zones interiors i, fins i tot, amb d'altres parròquies marítimes. La prova d'això és que, dels 21 casos que tenim documentats, la parròquia de residència del futur marit i la núvia serà la mateixa que la del seu casament en 20 d'ells. Això demostra la mobilitat geogràfica més accentuada que es produeix en les parròquies interiors del Bisbat de Girona respecte a les litorals.

Taula 1. Parròquies de procedència dels sol·licitants

Totes les parròquies:			
	Marit de la parròquia	Marit de l'exterior	
Esposa de la parròquia	34	3	37
Esposa de l'exterior	4	9	13
TOTAL DISPENSES	38	12	50
Parròquies marítimes:			
	Marit de la parròquia	Marit de l'exterior	
Esposa de la parròquia	20	1	21
Esposa de l'exterior			
TOTAL DISPENSES	20	1	21
Parròquies interiors:			
	Marit de la parròquia	Marit de l'exterior	
Esposa de la parròquia	14	2	16
Esposa de l'exterior	4	9	13
TOTAL DISPENSES	18	11	29

Com que el nostre objectiu era realitzar la reconstrucció familiar amb el menor nombre de temps possible, a part d'escollir una parròquia que hagués aparegut en el major nombre de dispenses possibles, també havíem d'optar per una de litoral que tingués poca mobilitat geogràfica. Això es deu a què, en cas d'haver-ne escollit una on n'hi hagués més, hauríem hagut de

jugar amb els llibres de més d'una parròquia per resseguir la vida dels individus, cosa que hauria incrementat molt el temps dedicat a la reconstrucció i de vegades l'hauria fet impossible perquè alguns dels llibres es poden haver perdut. D'acord amb aquests condicionants i traslladant-los a la nostra mostra, no podem triar una altra parròquia que no fos Sant Pere de l'Escala. En les cinc dispenses (corresponents a deu famílies, dues per dispensa) buidades d'aquesta parròquia litoral, xifra superior respecte a la d'altres homònimes seves, quedava demostrat que la majoria dels individus dels quals trobem partides no es mouen de l'Escala durant tota la seva vida.

EL MÈTODE DE RECONSTRUCCIÓ FAMILIAR APLICAT A SANT PERE DE L'ESCALA

Cada dispensa consta de dos sol·licitants i, per tant, podem reconstruir deu famílies perquè tenim cinc dispenses de l'Escala. El procés de reconstrucció va començar pels mateixos cònjuges, dels quals hem pogut conèixer els fills (línia descendent), els germans (línia col·lateral), els pares i els germans d'aquests (línia ascendent directa i col·lateral d'aquesta) i els avis (línia directa ascendent). Si calculem que entre el naixement d'una generació i el d'una altra hi ha trenta anys de diferència i que el naixement dels cònjuges s'hauria produït entorn 1820 (perquè es casen cap al 1845, quan tindrien uns 25 anys), estimarem unes suposades forquilles de naixement segons les quals els contraents haurien nascut entre el 1805 i el 1835, els seus pares entre el 1775 i el 1805 i els seus avis entre el 1745 i el 1775.

De totes aquestes generacions, en els casos que no hagin emigrat o no s'hagin ocultat dades, n'hem recopilat les partides de baptisme, matrimoni i defunció. L'excepció d'això només la trobarem en la generació dels fills dels cònjuges ja que, en la majoria dels seus individus i en els de la seva línia descendent, només tindrem la partida baptismal. Això es deu a què a Sant Pere de l'Escala només hi ha digitalitzades les partides d'òbit (que, a la vegada, ens donen la pista per trobar la del casament) fins al 1912 i, ja que la majoria dels membres d'aquesta generació neixen entre el 1850 i el 1870, només podem trobar tota la informació vital d'aquells que hauran mort joves. Seguint aquest raonament, també hem de dir que, en certs casos excepcionals, no hem trobat la defunció d'algun membre de la generació dels cònjuges perquè s'hauria produït més enllà del 1912.

A partir d'ara, oferirem els resultats numèrics obtinguts durant el treball realitzat. No obstant, l'escassetat quantitativa de la mostra obtinguda

condicionarà sens dubte el caràcter dels càlculs demogràfics ja que els manllevarà cert valor. Per això, normalment no ens aventurarem a formular hipòtesis que no tinguin una base sòlida sinó tan sols a comentar com hem arribat a obtenir-los. Més que la mostra en si, pensem que el nostre exercici (i principal objectiu) hauria de ser el de provar la viabilitat del mètode proposat per aconseguir l'agilització i els avanços anunciats més amunt en el mètode de reconstrucció de famílies.

La fecunditat a Sant Pere de l'Escala

La fecunditat és aquell tipus d'informació que podem extreure, en el procés de reconstrucció familiar, de l'anàlisi de les partides baptismals i que consisteix en esbrinar el nombre de fills que naixeran d'una unió matrimonial o d'una dona casada. Aquí hem d'indicar que hi haurà un percentatge de naixements perduts. Aquests són els d'aquells nens que han nascut morts o bé que han expirat poc després d'arribar al món i sense haver estat batejats ni inscrits a cap registre parroquial. Segons Henry (Henry, 1980: 130), però, també es pot donar la situació contrària: que es bategin d'urgència nens que han nascut sense vida. Com veurem més endavant, aquests els englobarem dins els morts per causa de naixement.

Primer de tot, vàrem calcular el nombre mitjà de fills, ja hagin arribat a adults o no, que ha tingut cadascuna de les dones. El recompte total se sol fer al final d'un procés que va des del seu casament fins que deixa de ser fèrtil, moment que se sol estimar quan ella arriba als cinquanta anys. No obstant, aquesta situació ideal pot trencar-se si un dels dos esposos mor abans que la dona arribi al mig segle de vida. En el supòsit que sigui el marit, el període fèrtil de la dona continuarà en cas que es casi en segones núpcies (i, si no ho fa, també perquè podria tenir fills il·legítims, tot i que no hem detectat cap cas en el nostre estudi) i, per tant, haurem de sumar els fills dels dos homes. En cas que sigui la dona, la línia fèrtil quedarà interrompuda i, per tant, l'haurem d'eliminar de les estadístiques perquè no distorsioni els resultats finals. Això és independent de què el marit es torni a casar i tingui més fills perquè la línia fèrtil sempre la marca l'esposa.

Partint d'aquestes premisses, la taula 2 ens indica la mitjana de fills que tenen cadascuna de les dones de l'Escala durant les tres generacions en què tenim documentats els seus casaments. Com es pot apreciar, i veurem a partir d'ara, el gruix de la mostra obtingut (en aquest cas, el del nombre de dones) per cada generació serà desigual.

Taula 2. Nombre de fills per dona

	Dones	Suma de fills	Nens
Cònjuges	5	26	10
Pares cònjuges	9	52	25
Avis cònjuges	17	127	70
	Nenes	Mitjana fills/dona	Mediana fills/dona
Cònjuges	16	5,20	4,0
Pares cònjuges	27	5,78	6,5
Avis cònjuges	57	7,47	7,0

Un cop calculat el nombre mitjà de fills per dona, una dada demogràfica rellevant seria esbrinar l'edat mitjana que té la mare quan engendra el seu primogènit (taula 3). Aquí també agafarem com a referència el paper de la dona. No obstant, a diferència de la mitjana de fills per dona, hi haurem d'afegir aquelles dones mortes abans d'acabar el seu cicle fèrtil ja que, tant si han mort joves com si no, aquí l'únic que compta és l'edat en què han tingut el seu primer fill. Les que desestimarem, en canvi, seran les dones que han tingut fills amb el

Taula 3. Edat de la mare quan té el primer fill

	Nre.	Mitjana primer fill	Mediana primer fill
Generació cònjuges	7	23,57	24
Generació pares cònjuges	9	24,44	24
Generació avis cònjuges	16	24	24

seu segon marit però que no sabem si n'han tingut amb el primer i les que no gaudim de la seva data de naixement (i, per tant, no podem saber quina edat tenen quan neix el primer fill) perquè no hem trobat la seva partida baptismal.

Seguint amb l'anàlisi del primer fill, el mètode de reconstrucció de famílies també ens permet calcular l'interval protogenèsic (taula 4). Aquest

és la mitjana del període de temps, en mesos, que transcorre entre el moment del casament i el del naixement del primer fill. Com que, a diferència d'altres taules, aquí hem operat amb mesos (i no amb anys), és bo dir el mètode que hem aplicat a l'hora de fer-ho. Així, hem fet la resta tenint en compte el dia del mes en què es produeix l'enllaç respecte al que es produeix el naixement.

A diferència de les altres taules, ara ja no ens fixarem només en la dona sinó en el conjunt del matrimoni ja que el punt de partida del càlcul és l'enllaç conjugal. A més, per calcular l'interval protogenèsic, no cal disposar de la data de naixement de cap dels cònjuges sinó que n'hi ha prou amb saber quin dia es varen casar. Finalment, hem seguit de prop les directrius d'Henry (Henry, 1980: 171), pare del mètode de reconstrucció familiar, quan aconsella que només analitzem els intervals d'aquells matrimonis que hagin durat més de cinc anys i quan diu que el fill que marcarà la primera concepció és el primer, encara que hagi mort només de néixer o ho hagi fet el dia següent. Finalment, també hem deixat de banda les concepcions prematrimonials, que determinarem que seran els nens que neixen en un interval inferior als vuit mesos (entre els 0 i els 7 mesos) a partir del moment

Taula 4. Interval, en mesos, entre el casament d'una parella i el seu primer fill

	Nre. mesos casament 1r fill	Mitjana mesos	Mediana mesos
Generació cònjuges	6	30,33	13,5
Generació pares cònjuges	10	19,5	12
Generació avis cònjuges	18	17,56	13

en què es produeixi el casament. Això es deu a què dit fill no desitjat podria obligar certes parelles a casar-se malgrat no tenir pensat fer-ho d'entrada.

Després de calcular l'interval protogenèsic, també podem evidenciar que hem intentat dilucidar l'interval intergenèsic (taula 5). Aquest és el nombre de mesos (comptats a partir del primer dia del mes per tal d'evitar errors, tot i que hagin nascut algun altre dia) que transcorren, de mitjana, entre el naixement dels fills vius de cada generació. Els intervals entre fills, que seran més pròxims entre si quan les parelles en tinguin un nombre més elevat, no són períodes de temps únics sinó que estan compostos per la

Taula 5. Interval·s, en mesos, entre fills de cada generació

	Nre. total	Mitjana total	Mediana total
Generació cònjuges	16	31,06	27
Generació pares cònjuges	41	32,46	28
Generació avis cònjuges	101	26,10	24

suma de diversos petits interval·s més reduïts temporalment. Entre aquests, cal destacar el temps d'arrencada de l'ovulació i les relacions sexuals després d'un embaràs, el període que transcorre entre el final d'aquesta etapa i la concepció del següent fill (sempre que neixi viu ja que no considerarem els avortaments) i la duració de l'embaràs (Bardet i Dupâquier, 1997: 431).

A l'hora analitzar els interval·s protogenèsics, els demògrafs s'han adonat que, sobretot durant el segle XVIII, els interval·s es van espaiant en el temps de forma progressiva fins arribar al penúltim d'ells. A partir d'aquí, el darrer interval, que és el que separa el penúltim fill de l'últim, sol ser molt més llarg que el que el precedeix. Per aquest motiu, és aconsellable deixar de banda l'interval final per tal d'evitar que el seu allargament trastoqui les estadístiques generals (Henry, 1980: 181).

Aquí ens fixem en els interval·s en què té fills un matrimoni o família. Per això, si un dels dos mor i l'altre cònjuge es torna a casar i té més fills, considerarem aquests com si es tractessin del resultat d'una unió d'uns altres individus. Per tant, deixarem de banda l'últim interval de les dues unions d'un individu casat en segones núpcies. A la vegada, considerem que el que marca l'interval és el naixement d'un fill suposadament viu (que aparegui als registres com a tal), malgrat que quan neixi el següent aquest ja hagi mort prematurament. Finalment, hem de comentar que els resultats que oferim no són la mitjana de la mitjana dels interval·s en què han tingut fills cada matrimoni de cada generació sinó que són la mitjana de cada interval individual de cada generació, siguin del matrimoni que siguin (tenint en compte que deixarem de banda l'últim de cada unió). Així evitem que certs matrimonis que han tingut els fills en interval·s massa llargs puguin tergiversar les dades globals.

Si abans hem calculat quina és l'edat de la mare en el moment de tenir el seu primer fill, el mètode de reconstrucció de famílies també ens permet calcular la que té quan arriba l'últim (taula 6). Els demògrafs francesos del

segle XX deien que, quan les parelles apliquen la regulació dels naixements, lluitaran per ser infecundes a partir del moment en què han obtingut el nombre de fills desitjats (Henry, 1980: 145). En un principi, aquests apareixeran, sobretot, durant els primers anys del matrimoni i, per tant, molt abans que s'acabi el període fèrtil de la dona. No obstant, aquesta situació ideal estarà afectada per certs factors que no tenen res a veure amb la reducció voluntària de la fecunditat com, per exemple, que una dona es casi en edat avançada (i que, per tant, tingui el seu últim fill més tard), que es casi molt jove, que esdevingui estèril a mesura que va tenint més fills (a resultes de les dificultats provocades pels parts), ...

Finalment, hem eliminat de la taula 6 les dones que han mort abans d'acabar el seu període fèrtil. Això es deu a què, si les tinguéssim en compte, tergiversarien les dades globals perquè la majoria d'elles haurien tingut l'últim fill en edats massa recents i probablement n'haurien anat tenint més en cas

Taula 6. L'edat de la mare quan té l'últim fill

	Nre.	Mitjana últim fill	Mediana últim fill
Generació cònjuges	5	37,60	36,0
Generació pares cònjuges	5	36,60	37,0
Generació avis cònjuges	12	41,75	41,5

de sobreviure. Les que no hem ignorat són les dones que s'han casat en més d'una ocasió i que han arribat al final del seu període fèrtil tenint fills de diversos marits. En aquest cas, com en la resta, hem tingut en compte l'edat que tenia la dona quan va tenir el seu últim fill, fos del marit que fos.

Finalment, en l'apartat de la fecunditat també hem calculat el temps de constitució de la família completa. S'anomena així a aquella en què els dos cònjuges han restat junts des del moment del casament fins al mig segle d'edat de la muller, que és el moment en què es considera que ja no pot procrear perquè esdevé estèril. Concretament, el temps de constitució d'aquesta família seran els anys que passen des del moment del casament de dos individus fins que tenen l'últim fill (sigui perquè no poden o sigui perquè no en volen tenir més) perquè aquest és el temps que transcorre entre l'obertura i el tancament d'un nucli familiar.

Com és evident, la taula 7 només englobarà les observacions que facin referència a aquells matrimonis dels quals tenim la data de naixement de la dona i que en coneixem tota la seva descendència completa. En altres paraules, que sabem quan ella arriba als cinquanta anys i amb quants fills ho fa. No obstant això, aquí també hi juga un paper important el marit perquè, si ell mor abans que la dona acabi el seu període fèrtil, no podem parlar de família acabada ja que la viuda haurà deixat de tenir fills abans d'hora. Així, eliminarem qualsevol cas de viudetat, sigui del marit o l'esposa, de la nostra mostra. El que tampoc tindrem en compte són aquelles dones que hagin tingut descendència amb

Taula 7. Temps de constitució de la família

	Nre.	Mitjana diferència	Mediana diferència
Generació cònjuges	5	14,2	14,0
Generació pares cònjuges	3	15,67	14,0
Generació avis cònjuges	10	19,2	19,5

anteriors esposos; no així en cas que no l'hagin tinguda. Això es deu a que nosaltres volem fer el seguiment de la fertilitat de la dona que tingui el seu inici i final dins el mateix matrimoni (o junt amb el mateix espòs). Totes aquestes restriccions provocaran que el nombre d'observacions sigui molt reduït.

La nupcialitat a Sant Pere de l'Escala

La família es compon, en primer terme, a partir del matrimoni ja que és el factor que provocarà el naixement dels fills que rellevaran els seus integrants. Si mor un dels dos cònjuges (que és l'únic factor que hem vist que provoca el trencament d'un matrimoni), el vidu es torna a casar un altre cop i amplia la seva descendència, llavors ja parlarem d'una altra família. Nosaltres, bàsicament, ens centrarem en les primeres núpcies ja que són molt més il·lustratives del model de vida de l'època i, a més, solem perdre la pista de les persones que han enviudat i que, per tant, no sabem si s'hauran tornat a casar. A la vegada, també deixarem de banda el celibat, que són aquelles persones que es mantenen solteres després dels cinquanta anys, a causa de la dificultat pel seu estudi.

La reconstrucció de famílies és habitual que estudiï l'edat d'accés al matrimoni de tots els homes i dones d'un indret. Per fer una taula, com la que tenim més avall (taula 8), sobre aquesta variable, només calen dues dades: la data de naixement de cada persona (malgrat que no es tingui la del seu cònjuge) i la del seu casament.

Igual que podem calcular l'edat d'accés al matrimoni de qualsevol persona de forma individual, també podem fer-ho segons l'ofici. Això és útil perquè molts autors s'han adonat que hi podria haver una correlació entre l'edat d'accés al matrimoni i l'ofici realitzat, tant en el cas dels homes com en el de les dones. Tot i que aquestes últimes no tenen cap ofici determinat, el que realitzin els seus pares pot influir en l'edat del seu casament.

Per tal de generar una taula sobre aquesta variable, hem de tenir clar l'ofici que realitzen els individus masculins i, sobretot, el dels pares dels femenins. Un cop vàrem haver recollit les dades, vàrem veure que la gent de l'Escala treballava en molts oficis, però la majoria d'ells eren minoritaris i no superaven les cinc persones. Per aquest motiu, a l'hora d'elaborar la taula 9, només hem tingut en compte els oficis amb més nombre d'observacions ja que aquests són més il·lustratius de la vida econòmica de la parròquia i també els que ens poden indicar si tenen alguna relació amb l'edat en què es contrauen les núpcies. Aquestes oficis són els de treballador, mariner, pescador i negociant.

Continuant amb la relació del matrimoni amb l'ofici, també ens hem proposat de veure si a l'Escala impera l'endogàmia o l'exogàmia professional.

Taula 8. Edat d'accés al matrimoni

	Nre. homes	Nre. dones	Total mitjana	Mitjana homes	Mitjana dones
Cònjuges	21	27	25,63	27,14	24,44
Pares cònjuges	44	45	24,89	25,87	23,49
Avis cònjuges	16	18	24,32	25,63	23,17
	Total mediana	Mediana homes	Mediana dones		
Cònjuges	24,5	27	24		
Pares cònjuges	24,0	25	24		
Avis cònjuges	24,0	25	23		

Taula 9. Edat d'accés al matrimoni segons l'ofici

HOMES (edat d'accés al matrimoni dels homes segons l'ofici)						
	Generació cònjuges		Generació pares cònjuges		Generació avis cònjuges	
	<i>Nre. observacions</i>	<i>Edat (mitjana)</i>	<i>Nre. observacions</i>	<i>Edat (mitjana)</i>	<i>Nre. observacions</i>	<i>Edat (mitjana)</i>
Mariner	3	25,67	7	25,71	7	28,57
Negociant			3	27,67	2	25,00
Treballador	4	28,25	11	25,00	5	22,20
DONES (edat d'accés al matrimoni de les dones segons l'ofici dels pares)						
	Generació cònjuges		Generació pares cònjuges		Generació avis cònjuges	
	<i>Nre. observacions</i>	<i>Edat (mitjana)</i>	<i>Nre. observacions</i>	<i>Edat (mitjana)</i>	<i>Nre. observacions</i>	<i>Edat (mitjana)</i>
Mariner	7	25,00	6	24,17	3	26,67
Pescador			4	25,25	2	25,00
Negociant	1	23,00	7	21,57	1	23,00
Treballador	11	26,55	13	24,77	6	21,50

La primera d'elles correspon a la coincidència de l'ofici del nuvi amb el del pare de la núvia i l'exogàmia professional representa el seu antònim. Així, per elaborar la taula 10, hem agafat aquells homes dels quals coneixem l'ofici i els hem relacionat amb l'ofici del pare de la seva muller tot observant si realitzen el mateix.

Finalment, l'última dada que volem aportar respecte a la nupcialitat és la de la taula 11, que correspon al temps que triga en produir-se la substitució del matrimoni del pare pel dels seus fills. La millor forma per calcular això serà restar els anys que separen les núpcies dels uns respecte les dels altres. Per trobar-lo, no hem buscat la mitjana de la mitjana de cada família (o matrimoni respecte als seus fills) sinó que hem fet la mitjana de tots els casos individuals d'una generació, siguin de la família que siguin. D'aquesta manera, evitem possibles biaixos que ens trobaríem en famílies que només tinguessin una observació (un fill casat) respecte a d'altres que en tinguessin moltes.

Taula 10. L'endogàmia i l'exogàmia professionals

	Endogàmia	Exogàmia
Generació cònjuges	36,36%	63,63%
Generació pares cònjuges	39,40%	60,60%
Generació avis cònjuges	30,76%	69,24%

Taula 11. Interval de temps que separa el casament de les dues generacions

	Nre. total	Mitjana total	Mediana total	Moda total
Cònjuges - pares cònjuges	30	33,73	32,5	23
Pares - avis cònjuges	61	34,31	34,0	27
Avis - besavis cònjuges	29	33,10	32,0	32

La mortalitat a Sant Pere de l'Escala

Finalment, la reconstrucció de famílies també s'encarrega d'analitzar la mortalitat de l'època. Aquesta mortalitat, però, la podem dividir segons l'edat. Per això, nosaltres hem realitzat la següent divisió arbitrària (que, com la que han realitzat tots els demògrafs, es pot tallar per on vulguem i fer tantes divisions com calgui): la dels morts inferiors a un any (anomenada mortalitat infantil), la dels menors de quinze anys (sense incloure els de quinze anys) i la de les persones adultes de més de quinze anys (incloent aquests).

El problema de la mortalitat, tal com diu Henry (Henry, 1980: 208), és que bàsicament només podrem estudiar la d'una part dels adults: els casats i els vidus. Això es deu a que aquest tipus d'individus es mouen poc i, per això, les morts omeses són reduïdes. En canvi, serà molt més difícil estudiar

la mort dels solters o cèlibes a causa que la seva major mobilitat geogràfica farà que sovint els perdem la pista (Hollingsworth, 1969: 159). Aquests cèlibes i vidus desapareguts s'engloben dins un grup més extens de persones que s'anomenen les de destí desconegut. Aquestes són aquelles de les quals només en trobem la partida de naixement al llarg del seu cicle vital, en el cas dels cèlibes, i que han emigrat a la localitat originària del seu cònjuge després de casar-se per segon cop (en cas que no els hàgim pogut resseguir la pista a partir de llavors), en el cas dels vidus.

Finalment, hi ha un altre grup de gent d'esdevenir desconegut que mereix menció apart: els nens morts. Generalment, la manca d'actes és més freqüent en les defuncions que en els casaments. I, dintre d'aquestes llacunes, els més afectats seran els nens que hagin mort durant l'etapa infantil (entre els 0 i 1 anys). Això es deu, bàsicament, a les omissions provocades per la voluntat del capellà o dels pares de no declarar la mort de les criatures. Tot i això, hi ha certs casos en què podem sospitar de la mort d'aquestes: observant si el nom d'alguna d'elles es repeteix en algun dels seus germans petits, quan l'interval del seu naixement respecte al del següent fill sigui més curt del compte (l'interval entre naixements sempre serà més llarg quan el primer dels nens hagi viscut més enllà de l'any a causa que aquest serà el període de la lactància materna)...

L'edat mitjana de defunció, en principi, és la mitjana d'anys que tindran les persones que morin durant un any concret. Com que amb la nostra mostra treballem per generacions, ens haurem de conformar amb intentar calcular l'edat mitjana de defunció, (taula 12), que no hem de confondre amb l'esperança de vida en néixer (ja que la conjectura econòmica o bèl·lica de l'època pot fer que les diferències entre una i altra estimació siguin molt accentuades), de les persones de cada generació de les quals tenim la seva acta d'òbit.

Pel que fa a l'Escala, només hem pogut calcular l'edat mitjana de defunció de les generacions dels cònjuges i els seus pares. Això es deu a que són les úniques en què hem obtingut la descendència completa de les línies rectes i col·laterals i que hem trobat l'acta d'òbit de la majoria dels seus membres. Mentrestant, no hem pogut realitzar el mateix pels avis dels cònjuges ja que només en tenim les dades de mort de la línia directa, que correspon als ascendents dels cònjuges que ja hauran arribat a adults. Igualment, tampoc ho hem pogut fer pels fills dels cònjuges ja que, com s'ha dit més amunt, els llibres d'òbit de l'Escala que es troben digitalitzats a l'Arxiu Diocesà de Girona només arriben fins al 1912 i, per tant, no podem trobar la data de mort de la majoria dels que hagin arribat a adults.

Taula 12. L'edat mitjana de defunció

	Total núm.	Nre. homes	Nre. dones	Total mitjana	Mitjana homes	Mitjana dones
Cònjuges	59	30	29	37,08	34,17	40,09
Pares cònjuges	139	70	69	40,49	41,97	38,99
	Total mediana	Mediana homes	Mediana dones			
Cònjuges	34	31,5	50			
Pares cònjuges	49	50,0	48			

Després de l'edat mitjana de mortalitat general, és important saber quina mitjana de fills d'una dona, de la mitjana global que té cadascuna per generació, superaran els catorze anys vida (o sigui, arribaran a adults). D'aquesta manera, podrem endevinar quin és el percentatge d'èxit per a tota la generació. Per calcular aquesta mitjana, hem partit de la descendència de les dones i l'hem separada entre els descendents que han mort abans dels quinze anys i els que han sobreviscut més enllà d'aquests. No obstant, anteriorment hem dit que hi ha una sèrie d'individus dels quals no en sabem res més que el seu naixement ja que, a partir de llavors, els perdem els passos per diversos motius, un dels quals podria ser que haguessin mort essent nens i que no s'hagués registrat la seva partida d'òbit. Per això, hem introduït a la gràfica una altra columna amb la mitjana de persones de destí desconegut que trobem sobre el total de vius (desconeguts més persones que sabem que segur han arribat a adultes). Finalment, hem indicat en una altra columna el total de fills que tenim clar que han arribat a adults, xifra que sorgeix d'extreure el percentatge de destí desconegut de la columna dels fills vius que arriben a l'edat adulta.

A diferència de l'anterior apartat, a la taula 13 hi hem pogut encabir la generació dels fills dels cònjuges. Això es deu a què, com hem dit anteriorment, tenim informació de la mort d'aquests només quan s'ha produït abans que arribessin a adults. El que no sabem d'ells, però, serà quins tenen origen desconegut ja que no hem cercat la partida matrimonial dels que arriben a adults (ja que normalment la cerca de la partida matrimonial es realitza a partir del moment en què trobem la d'òbit a causa

Taula 13. La mortalitat abans dels quinze anys

	Nre. fills	Mitjana fills	Mitjana morts	Mitjana vius	Mitjana desconeguts (sobre el total de vius)	Mitjana adults sense desconeguts (sobre el total de vius)
Fills cònjuges	7	4,29	1,43	2,86		
Cònjuges	12	5,50	1,92	3,58	0,75	2,83
Pares cònjuges	18	7,56	2,94	4,78	1,33	3,44

	% Morts	% Vius	% Desconeguts	% Adults sense desconeguts
Fills cònjuges	33,30%	66,60%		
Cònjuges	34,85%	65,15%	20,93%	44,22%
Pares cònjuges	38,97%	63,23%	27,90%	35,33%

que aquesta ens serveix de guia. No obstant, en no trobar la segona en els casos d'arribar a l'edat adulta perquè els registres acaben el 1912, serà més difícil i llarg cercar la primera).

Després de trobar el percentatge de morts en edat no adulta, el mètode de reconstrucció de famílies també ens permet veure en quina edat era més freqüent, en nombres absoluts, que morís aquest conjunt de la població que no sobrepassaria els catorze anys. Per fer això, a la taula 14 hem agafat el mateix nombre de nens morts que hem trobat a l'apartat anterior, els hem dividit per les mateixes tres generacions i, en cadascuna d'elles, hem fet la mitjana de la seva edat de mort.

Més amunt, també hem dit que volíem trobar com es distribueix la totalitat de les morts dels no adults al llarg de les dues etapes en què hem dividit la trajectòria vital anterior als quinze anys: la mortalitat infantil (període que va des del moment del naixement fins al primer any de vida) i l'etapa que transcorre entre l'1 i els 14 anys. Les mateixes xifres que hem utilitzat per trobar la mitjana d'edat en què moren els nens ara les hem dividit a la taula 15 en aquestes dues etapes per trobar el percentatge de morts en cadascuna d'elles. Aquest s'ha calculat, en primer lloc, sobre el total de fills que neixen en cada

Taula 14. L'edat de la mortalitat infantil

	Nre. total	Nre. homes	Nre. dones	Total mitjana	Mitjana homes	Mitjana dones
Fills cònjuges	10	4	6	2,28	5,03	0,45
Cònjuges	23	13	10	2,64	2,40	2,96
Pares cònjuges	53	25	28	1,73	1,66	1,83

Taula 15. Percentatges dels dos tipus de mortalitat infantil i juvenil respecte al total de fills i al total de fills morts

% FILLS			
	Fills cònjuges	Cònjuges	Pares cònjuges
% mortalitat infantil	16,66%	9,09%	15,44%
% fills 1/14 anys	16,66%	25,75%	23,52%
Suma percentatges	33,32%	34,84%	38,96%
% FILLS MORTS			
	Fills cònjuges	Cònjuges	Pares cònjuges
% mortalitat infantil	50%	26,09%	39,63%
% fills 1/14 anys	50%	73,91%	60,37%

generació. Finalment, també hem realitzat la mateixa operació pel que fa al nombre definitiu de fills morts de cada fornada.

Finalment, i després de calcular la mortalitat dels nens, acabarem el repàs d'aquest apartat amb l'edat mitjana de defunció dels que sí arriben a adults (més enllà dels catorze anys), tal com podem veure a la taula 16. A diferència dels nens, en aquest cas no hi englobarem la generació dels fills dels cònjuges perquè ja hem repetit que no tenim dades dels que arriben a adults. En canvi, succeeix el revés amb els avis dels cònjuges ja que, d'aquesta generació, només podem gaudir de les dades d'òbit dels que

Taula 16. Edat de mortalitat dels adults

	Nre. total	Nre. homes	Nre. dones	Mitjana total	Mitjana homes	Mitjana dones
Cònjuges	36	17	19	59,08	58,47	59,63
Pares cònjuges	86	45	41	64,36	64,36	64,37
Avis cònjuges	39	20	19	62,67	65,65	59,53
	Mediana total	Mediana homes	Mediana dones			
Cònjuges	67,5	64	69			
Pares cònjuges	69,0	71	67			
Avis cònjuges	64,0	65	62			

s'han fet grans. Igual que amb la mortalitat infantil, ara també buscarem la mitjana de tots els casos individuals de cadascuna de les tres generacions de què tenim dades.

CONCLUSIONS

Durant el procés de la realització del nostre buidatge i posterior reconstrucció familiar, crec que hem assolit l'objectiu que ens havíem marcat en un principi: el de mostrar els avantatges de les dispenses matrimonials per impediment, una font fins ara poc o gens utilitzada, a l'hora d'iniciar i servir com a base per la reconstrucció familiar que ens ajudi a determinar les variables demogràfiques que han tingut lloc a cada parròquia. Això es deu a què, com hem vist, ens enumeren les principals actes sacramentals (de bateig, matrimoni i defunció) dels individus que llavors ens serviran de línia directa i dels quals haurem de cercar els parents durant la reconstrucció familiar (tradicional) pròpiament dita.

La quantitat de les mostres plasmades en aquest article no és gaire abundant. Per això, no ens hem aventurat a comentar en cap moment els resultats obtinguts ni a formular possibles hipòtesis més que dubtoses sinó que només ens hem limitat a esmentar què analitzàvem en cada cas i com ho fèiem. Per obtenir una mostra que tingui més rigor científic, es necessita d'una

llarga tasca d'aprofundiment i ampliació de l'exercici de reconstrucció de famílies. Només a partir d'aquest moment es podran formular tesis més verídiques sobre les dinàmiques demogràfiques que afecten certes parròquies i, a més llarg termini, territoris molt més amplis durant l'etapa de tant interès que hem estat explorant (els segles XVIII i XIX, quan es produeix un trànsit d'una demografia d'antic règim a una altra de moderna) i de la qual fins ara se'n tenen pocs estudis. De moment, ens hem de quedar amb el fet que hem obert una altra via per arribar a aquest punt i ho hem fet desenterrant uns documents als quals fins ara se'ls havia fet poc cas: les dispenses matrimonials per impediment. Gràcies a elles, hem donat un plus de rapidesa a una tasca que fins aquest moment era molt més lenta.

Fins ara, hem iniciat el camí amb la parròquia de Sant Pere de l'Escala. Per això, i d'aquí un temps, esperem haver augmentat la quantitat de la mostra (que, com hem dit, ho podem anar fent llargament) i haver aprofundit en l'estudi de les famílies que tenim (i també en d'altres d'aquest mateix indret) i les variables demogràfiques que l'afecten per tal de realitzar un estudi més voluminós seguint les directrius mostrades fins al moment. Després d'això, tindrem el material suficient com per poder contrastar les dades d'aquesta parròquia marítima amb d'altres de semblants o bé interiors del Bisbat de Girona que han analitzat certs demògrafs o bé continuar nosaltres mateixos l'estudi per d'altres indrets de dites contrades.

BIBLIOGRAFIA

- BARDET, Jean Pierre; DUPAQUIER, Jacques, *Historia de las poblaciones de Europa, vol. II: La revolución demográfica: 1750-1914*, Madrid, ed. Síntesis, 1997.
- HENRY, Louis; FLEURY, Michel, *Des registres paroissiaux à l'histoire de la population. Manuel de dépouillement et d'exploitation de l'état civil ancien*. París, Institut National d'Études Démographiques, 1956.
- HENRY, Louis, *Manual de demografia histórica*, Barcelona, ed. Crítica, 1980.
- HOLLINGSWORTH, Thomas Henry, *Demografia histórica: Cómo utilizar las fuentes de la historia para construirla*, Mèxic DF, Fondo de Cultura Económica, 1969.